

7. Ex pluribus unum: Symposium, uitgeverij en boek

SYMPOSIUM
EX PLURIBUS UNUM

In het kader van het 175e lustrum van het Erasmiaans Gymnasium is een groot schrijfproject van leerlingen ondernomen. Daarbij hoorden een Symposium op 24 oktober 2003 en een lustrumboek dat op 6 februari 2004 is verschenen bij de opening van een fototentoonstelling van en over de schoolbevolking in het Schielandshuis. Over de opzet van het geheel leest u in de folder die op vrijdag 26 september 2003, de dag van de opening van de nieuwe vleugel, in een oplage van 1.500 stuks is verspreid. U leest daarover als u [dit pdf-bestand openklikt \(1\)](#).

Ten geleide

Dezer dagen is ‘Het Groot Nederlands Dictee’ gewonnen door een jonge, gekleurde Nederlander. Zijn naam is Oscar Fernald. Hij deed in 1990 eindexamen aan het Erasmiaans Gymnasium. Indertijd was zijn kleur een uitzondering op deze school. Op dit moment is Rotterdam de ‘bontste’ stad van Nederland en het Erasmiaans Gymnasium het ‘kleurrijkste’ gymnasium van het land.

Het Erasmiaans is hoedster van de klassieke beschaving en stelt zich ten doel die over te dragen op zijn 950 leerlingen. Het trekt leergierige en getalenteerde leerlingen aan die niet zoals vanouds voornamelijk uit Kralingen en Hilleegersberg afkomstig zijn. Ze komen uit tal van stadswijken en omringende gemeenten, uit gezinnen met verschillende culturele achtergronden. Het verschil met twintig of meer jaar geleden dringt zich op als we de schoolfoto’s van toen vergelijken met die van nu. Dit kunt u doen op de tentoonstelling *Tijdgeest* van Bas Czerwinski, fotograaf van NRC Handelsblad, in het Schielandshuis. Een selectie van deze foto’s is ook in dit boek te bewonderen.

Veel leerlingen van onze school zijn ‘nieuwe Nederlanders’, zoals dat tegenwoordig heet. Wij zeggen trots dat we op onze school geen autochtonen of allochtonen maar *Erasmianen* hebben; en de resultaten van de tolerantie-enquête van leerling Brian Nolten, die in deze bundel zijn opgenomen, lijken die uitspraak te ondersteunen. Dit riep bij ons de volgende vraag op: als veel ‘nieuwe Nederlanders’ zich de moeite willen getroosten om zich de klassieke cultuur eigen te maken, wil het gymnasium van zijn kant dan ook moeite doen om zijn ‘nieuwe leerlingen’ te begrijpen? En, zo ja, zijn er aanknopingspunten in ons gymnasiale onderwijs te vinden die het mogelijk maken dergelijk begrip te kweken?

Deze vraag was begin 2001 het uitgangspunt van de discussies in onze ‘lustrumcommissie’. In de grote vakantie dat jaar schreef ik daar een notitie over:^[i] ‘Boodschap van de school in een veranderende omgeving’. Besloten werd om het kernproject van het lustrum toe te spitsen op vier thema’s. Rector Margriet Berkhout kwam met het motto *Ex pluribus unum*: het moest gaan om het versterken van de eenheid tussen leerlingen onderling en tussen leerlingen en docenten, door het stimuleren van begrip voor elkaars achtergronden. In juni 2002 maakte ik een plan van aanpak en een begroting, opdat we tijdig voor externe subsidies in aanmerking konden komen.

In die zomervakantie schreven Pieter Dupon, leraar geschiedenis, en ik een notitie voor alle medewerkers van de school. In oktober 2002 vormde zich een groep van vijf docenten. Er kwamen bij: de classica Toos van der Valk, de filosofe Marjolein Degenaar, tevens lerares biologie, en de wiskundige Chris Wildhagen. We dachten gezamenlijk dat de volgende vier thema's zinvolle vragen opwierpen die tot een vernieuwing van de vakinhoud konden leiden:

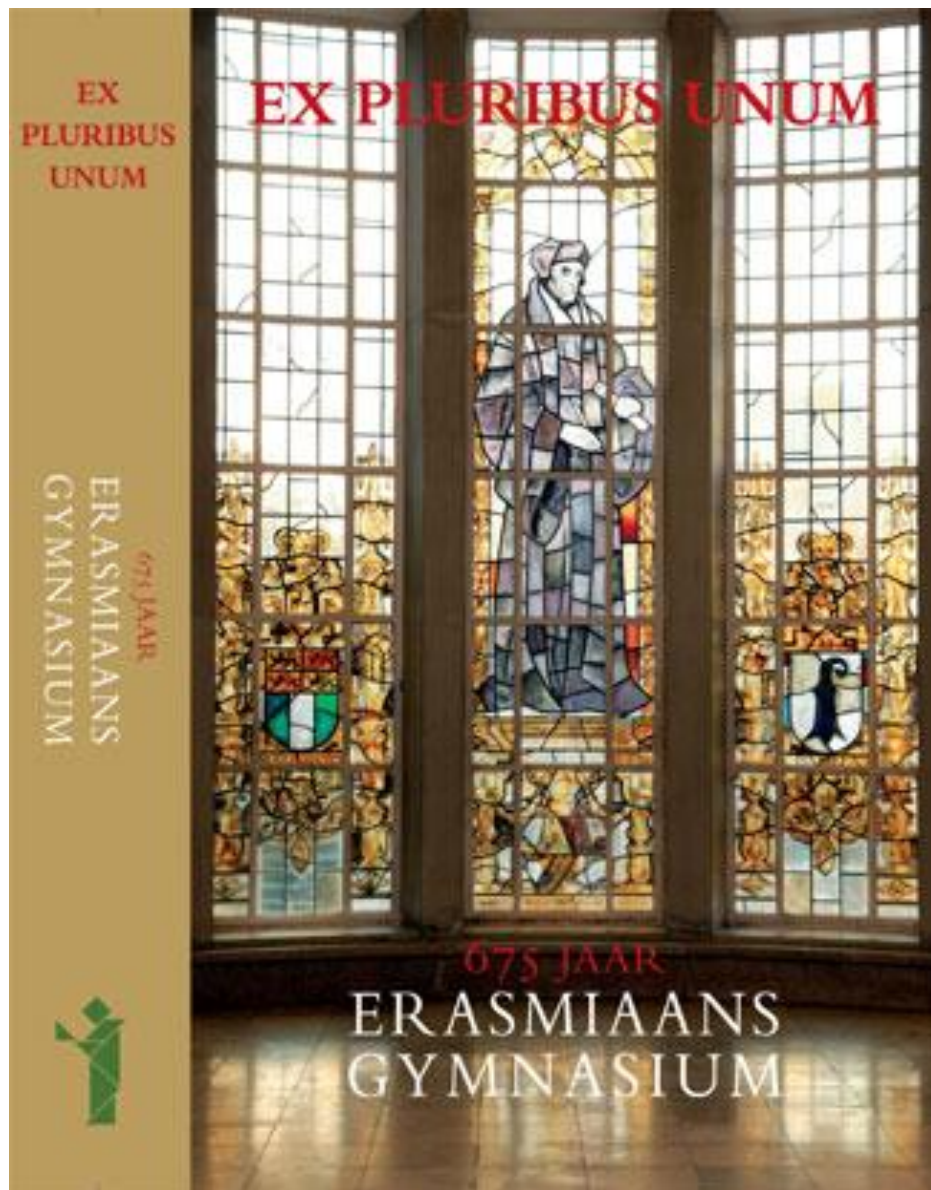
1. Zijn we ons er van bewust dat de klassieke, Grieks-Romeinse beschaving haar wortels vindt in gebieden die tegenwoordig in landen zoals Turkije, Marokko, Israël of Irak liggen?
2. Zijn we er voldoende van op de hoogte dat de Arabische wetenschap een integraal onderdeel heeft uitgemaakt van de Renaissance en van de 'wording van Europa'?
3. Kan een discussie over Erasmus' opvattingen inzake opvoeding, tolerantie en vrede iets betekenen voor ons schoolleven? Kunnen zijn geschriften een stimulans geven aan het vak Latijn en andere vakken?
4. Zijn we ons bewust van de veranderingen die zich op dit moment voltrekken in onze schoolcultuur en willen we daar actief aan bijdragen?

Met zijn vijven werkten we deze thema's uit. Pieter Dupon organiseerde daarna een bijeenkomst met geïnteresseerde leerlingen. Eind 2002 kwam een vijftigtal scholieren naar een vergadering met de vijf genoemde docenten. Enkele tientallen leerlingen wilden over een van de genoemde thema's schrijven. Zij verlangden echter 'compensatie': hun werk moest kunnen meetellen als 'praktische opdracht' of als 'profielwerkstuk'. De schoolleiding en de vijf gingen daarmee akkoord. Uiteindelijk zijn vijftientig leerlingen, uit de toenmalige derde, vierde en vijfde klassen, aan de slag gegaan, met als resultaat vijftien bijdragen.

Er dienden zich ook gegadigden aan voor een 'uitgeverij' die een Symposium moest organiseren en een lustrumboek zou samenstellen. Het waren vijf meiden uit klas vijf: Saskia van den Broek, Liesbeth Ladan, Irene Simons, Mariëtte Stip en Cathelijn Waaijer. In het begin vergaderden we wekelijks, later wat minder. We bespraken wie we zouden uitnodigen. Artikelen zouden door deze redactie van tien gelezen worden; onbegrijpelijke taal mocht er niet in. Met tal van leerlingen en docenten is gepraat om de leerlingen te motiveren tot het schrijven van een bijdrage, tot het begeleiden van een werkstuk of tot het toegankelijk maken van onderwerpen in de literatuur.

Eén gesprek heeft aanzienlijk bijgedragen aan de inhoud van het Symposium. Toen ik in december 2002 met ckv-docente Jeanette van der Valk sprak, beaamde zij dat de veranderende schoolcultuur een thema moest zijn. Op de Muziek- en Declamatieavond van mei 2002 had de Marokkaanse leerling Hassan El Maroudi een rap-act ten beste gegeven als reactie op de moord op Pim Fortuyn, die volgens haar eigenlijk 'had moeten winnen'. Jeanette had zelf in de jury gezeten. Op het beslissende moment had deze de prijs toegekend aan een sketch die 'typisch erasmiaans' was. Jeanette had die nacht niet kunnen slapen. Ze pleitte daarom voor het volgen van de veranderingen die zich voor onze ogen voltrekken. Ook vermoedde ze dat haar buurman, Marcel Möring, een zinvolle bijdrage zou willen geven. Welnu, bij de eerste vijf bijdragen van deze bundel zitten die van Marcel Möring, Hassan El Maroudi en Jeanette zelf. Ieder van hen stelt algemene aspecten van de vraagstelling aan de orde. Het slot van Mörings betoog is op de flap van de omslag terechtgekomen: de school mag verlangen dat haar nieuwe bevolking zich aanpast en haar normen aanvaardt, maar andersom moet de school een beweging maken om de nieuwelingen beter te begrijpen. De uitspraak van oud-leerling Hassan El Maroudi sluit daarbij aan: "Respect zorgt voor een groet; begrip zorgt voor vriendschap." Marietje d'Hane-Scheltema legt de nadruk op de betekenis van taal als basis voor elke gemeenschap. Dat de bijdrage van collega Frank Bank

naar voren is gehaald, dankt hij aan de leerlingen in de redactie. Zij vonden dat zijn bijdrage bij uitstek weergaf waarom het ging.

Het boek begint derhalve met vijf bijdragen die de algemene probleemstelling vanuit verschillende invalshoeken verhelderen. De vier 'Delen' bevatten artikelen die aspecten van de vier vraagstellingen belichten. De alfabetische lijst achterin geeft snel antwoord op de vraag wie aan het woord is. Op de achterkant van de aanhef van elk 'Deel' staat een korte samenvatting van de bijdragen. Dit *Ten Geleide* wordt op die plekken in feite vervolgd.

Deel 1: De klassieke tijd/ Aanknopingspunten met het heden

Het spits is hiervoor afgebeten in het verhaal van Hassan El Maroudi over klassieke bouwwerken in Marokko. Leraar klassieke talen Piet van Wees gaat bij de Romeinse orator Cicero, kerkvader Augustinus en de christelijke apostel Paulus na wat de oorsprong kan zijn

van *Ex pluribus unum*. Het motto blijkt goed gekozen als metafoor voor een hechte gemeenschap ondanks grote verscheidenheid in aanleg, cultuur en achtergrond.

Lerares klassieke talen Toos van der Valk doet een verslag van het debat tussen de classicus Van Hooff en de Griek Kanellos over de eis van de Griekse regering dat de *Elgin Marbles*, sculpturen van het Parthenon, terug gebracht moeten worden vóór de Olympische Spelen van 2004. Geknipt voor en uit het vak klassieke en culturele vorming (kcv).

Lerares geschiedenis en kcv Els Lems vertelt het verhaal van Alexander de Grote, waarbij zij aansluit op de actuele situatie waarin het museum van Kabul verkeert. Het is een levendige manier van werken, die ook gepropageerd is door een van haar voorgangers op school. Oud-rector Rein van der Velde verzorgde wekelijkse columns *Levende Oudheid* in het *Algemeen Dagblad* (1954-1968). Oud-rector Leen Bongers onthult dat er voornemens zijn om iets met die columns te 'doen'. Hij geeft een voorproef van Van der Velde's stijl in zijn artikel 'Tekens van de dierenriem'.

De leerlingen Rodinde Bloot en Natalie Le Couffe schrijven een verhaal over Griekse muziek, waarin zij aantonen dat onze moderne muziektheorie op de Grieken teruggrijpt. Daarna nemen Lili Guo en Anita den Hoedt ons mee met hun fascinatie voor de dodencultus in Egypte. Zij beschrijven de manieren waarop de doodsangst door de eeuwen heen beteugeld is. Vanuit het heden kijken ze terug.

Ten slotte schrijft Arjen van Driel Kluit over visies op beschaving en barbaarsheid. Hij vergelijkt wat de Romeinen barbaars vonden met wat wij tegenwoordig barbaars vinden en ontdekt merkwaardige parallellen en blinde vlekken.

Deel 2: De bijdrage van de Arabische wetenschap aan de wording van Europa/ Ontmoetingen tussen het Nabije Oosten en het westen

Dit thema weer in tweeën. Het eerste betreft bijdragen over de Arabische wetenschap. Zo schrijven Sarah Bovenberg, Renee Fontein en Mieke Keistra over de aanzienlijke bijdrage van de Arabische wetenschap aan de moderne geneeskunde. Gina van Ling schrijft over de glorie van de Arabische filosofie. Zij onderscheidt de opkomst en de neergang van die filosofie en constateert dat de Arabische heersers na de vijftiende eeuw niet hebben waargenomen dat zij achterbleven. Dit gegeven speelt opnieuw een rol in het verhaal van Isil Sincer en Marie-Christine Rynja over Turkije 'als brug tussen oost en west'. Af en toe wilden heersers van het Ottomaanse Rijk met alle geweld een westerse oriëntatie doorvoeren. Uiteindelijk hield de ultieme identificatie met het westen tevens het einde van dat Rijk in.

In het verlengde van de verhalen over de Arabische wetenschap schrijft Liesbeth Ladan over de lotgevallen van de islam in Spanje. De overwinning van het christendom hield allerminst een vooruitgang van de beschaving in. Leraar Pieter Dupon houdt Raymondus Lullus tegen het licht, een Spanjaard die op het breukvlak van christendom en islam opereerde. Diens vreedzame dialoog met de islamitische tegenstander werd in het Spanje onder Cisneros dat Ladan beschrijft, wreed verstoord. De stimulerende lezing op het Symposium van de wetenschapshistoricus Jan van Maanen over de Arabische wiskunde moeten we missen, omdat hij de tekst en illustraties van zijn bijdrage is kwijtgeraakt. Hij had willen voorzien in een bijdrage over de Arabische wiskunde en natuurwetenschap, die een welkome aanvulling geweest zou zijn.

De andere zijde van enkele verhalen kan samengevat worden in de titel van de bijdrage van oud-leraar geschiedenis Leen Stout: *Ontmoetingen met de islam*. Zijn bijdrage is, zoals altijd, tegelijk een overzicht. Zijn kritische kanttekeningen bij de door ons ingeslagen weg zullen misschien nog wel bewaarheid worden. Een verrukkelijke ontmoeting is die van Anne Schram-Ouweneel die vertelt van haar zomercursus Arabisch in Tunis: een aanrader voor de huidige Erasmianen. Ook Christo Hulst en Cem Laçin problematiseren een ontmoeting, namelijk die van de Nederlandse, middeleeuwse schrijver Jacob van Maerlant met de profeet Mohammed. Hun intrigerende betoog eindigt in het heden.

Deel 3: De rol van Erasmus op deze school

Annette Apon begint met haar betoog van het Symposium. Het scenario van het eerste deel van haar tv-serie over Erasmus is hier voor het eerst uitgewerkt en gekuist. Daarna volgt het heldere betoog van de filosoof Wiep van Bunge (EUR) die ingaat op wat Erasmus *wel* en wat hij beslist *niet* onder ‘tolerantie’ heeft verstaan. Brian Nolten begint zijn nuchtere bijdrage met wat hij zelf onder tolerantie verstaat en heeft dat vervolgens getoetst aan de leerlingen van klas drie. Een boeiend project met hoopgevende conclusies.

Dan volgen twee essays over Erasmus van twee leden van de redactie. Het eerste, van Leo Molenaar, zat al langer in de pen, maar werd na de lezing van Marcel Möring op het Symposium omgevormd tot een polemiëk met Erasmuskennër Jan van Herwaarden van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Het tweede essay, dat van Irene Simons, geeft een historische uiteenzetting over opvoeding en onderwijs, die eindigt met een eerherstel voor de pedagogische opvattingen van Erasmus in onze tijd. De essays zijn in dezelfde opmaak weergegeven.

Wijnand Meijer beschrijft de invloed van immigranten van de zestiende en zeventiende eeuw op de samenleving in de Nederlanden. Zijn conclusie geeft te denken. Hoe vaak is al niet voorgesteld dat een klein stukje Erasmus, met de bijbehorende cultuurgeschiedenis, op Zijn Gymnasium verplichte kost zou moeten zijn. De classicus Jan Pieter Baan is samen met collega’s zoals Astrid Stoop, Toos van der Valk en Christiaan de Regt bezig dit voor te bereiden. In dat kader vertaalde hij één van de minder bekende *Colloquia*: de *Ichthyophagia*, wat Grieks is voor *Het eten van vis*. We hebben een kwart van die vertaling, het slot namelijk, afgedrukt met een inleiding van zijn hand. Ook de persoonlijke beschouwing over Erasmus, *Elegantiae Arbitrator*, van Gwendolyn van der Wilden, vijftien jaar oud, mag er zijn. Zij heeft zich tot doel gesteld na te denken over de doorwerking van Erasmus’ voornaamste ideeën in onze tijd.

Ten slotte volgt een verhaal over de geschiedenis van de school. Het is getoonzet door Jankees Ouwkerk op basis van ‘Grepen’ van schoolhistoricus Niek van der Blom, bewerkt door Bert Kanters en aangevuld met uitvergrotingen van de hand van Jasper Plak, Jochem Blad en rector J.B. Kan in 1876!

Het toneelstuk van Jorg Schellekens en Ernest van der Kwast in de regie van Jules Terlingen staat op de overgang van Erasmus en de schoolcultuur, waarin toneel een hoofdrol speelt.

Deel 4: De cultuur en de idealen van de school van nu

De socioloog Ruben Gowricharn belicht in zijn *Bollywood en de democratie* de wijze waarop de nieuwe generatie Hindoestaanse jongeren in het reine komt met een verscheidenheid van identiteiten. Annelies van Dijk getuigt van haar liefde voor de dichter J.H. Leopold, oud-leraar van deze school, en doet het voorstel voor een Erasmiaanse *Dag van de poëzie* op 11 mei. Zij completeert haar betoog over Ida Gerhardt van twee lustrumuitgaven her.

Cathelijn Waaijer en Mariëtte Stip hebben een interviewproject ondernomen met oud-leerlingen om zich een beeld te kunnen vormen hoe afgestudeerden terugkijken op hun school. Zij bepleiten een grootschaliger onderzoek.

Rector Margriet Berkhout ontvouwt haar idealen voor het onderwijs op school. Zij verbindt het opvoeden tot zelfwerkzaamheid en zelfkennis met het psychisch welbevinden, het geluk, van de leerling. Een andere invalshoek is een zeker ongenoegen met het te lage niveau waarmee veel leerlingen genoeg nemen. Vivien Hargreaves pleit voor een schoolbeleid dat de ambitie van de kinderen stimuleert en doet een concreet voorstel daartoe. Mirjam Pipers vergelijkt de Vlaamse schoolcultuur met die op het Erasmiaans, zowel wat betreft de studenten als wat betreft de collega's. Hans Overheul en Denis Henriquez pleiten voor grondig onderwijs. Hans neemt hierbij als aanknopingspunt zijn werk aan een Nederlandse grammatica, uitwaaiierend naar de andere talen. Denis kijkt terug op dertig jaar onderwijsbeleid en laat daarvan niet veel overeind. Dat er nog werk genoeg aan de winkel is betoogt oud-leerling Thomas van Essen met zijn betoog *Erasmiaans bèta*. Oud-leerling Ramsey Nasr beveelt in een interview eveneens behartigenswaardige zaken aan.

Tenslotte vermaken Shiva Oedjaghir en Bob van Opstal ons met een ernstig onderwerp: het misbruik van het schoonheidsideaal van de moderne vrouw door de industrie. In een prettig verlicht artikel vallen zij soms terug op algemeenheden over vrouw en man en op omstreden evolutionistische opvattingen, maar geven zij tegelijkertijd in een origineel historisch betoog een schrijnend en soms ontrend beeld van wat er in de dagelijkse massamedia met 'de vrouw' wordt uitgehaald. Geen leerling op deze school die er onderuit komt.

De foto's van Bas Czerwinski, in kleur of zwart-wit, geven latere generaties een beeld van hoe de school van 2003 er, tot hun verbazing, uit heeft gezien.

De laatste twee maanden is keihard gewerkt. Sommige redactieleden kwamen in moeilijkheden, omdat ze zelf moesten schrijven én lezen. Van de leerlingen zijn vooral Liesbeth Ladan en Irene Simons blijven redigeren. Bij de redactie konden twee ervaren mensen ingeschakeld worden: schoolarchivaris Bert Kanters, oud-corrector, en oud-leerlinge Hester Schadee, oud-redactrice van *Tolle Lege* en inmiddels geschiedkundige in Oxford. Marjolein Degenaar heeft de laatste weken samen met ondergetekende het leeuwendeel van de arbeidsintensieve bewerkingen uitgevoerd. Alle docenten zorgden voor de laatste loodjes.

Het is bijna jammer dat de klus erop zit.

Er worden in de vijfenveertig bijdragen aan deze bundel veel kwesties overhoop gehaald. Er zijn er die geschreven zijn in de verwachting dat de pennenvrucht een discussie zou starten. Het ligt in de bedoeling om die het komende jaar in een voor ieder toegankelijk *Erasmiaans Colloquium* terug te laten komen. Het zou zonde zijn als de inzet van zoveel collega's, leerlingen, oud-leerlingen en betrokkenen niet verder zou worden benut.

Leo Molenaar (eindredacteur)

5 januari 2004

(In 2005 deed ik nog de eindredactie van een publicatie die in het verlengde lag van Ex Pluribus Unum: een coproductie van het Erasmiaans Gymnasium met het Vlaamse onderwijscentrum Diroo, die de titel kreeg 'Verscheiden maar toch één'. Omdat de inhoud van het onderwijs zelf centraal staat, komt die publicatie elders aan bod in het project-Erasmiaans Tweede Fase.
